

ЛОГІКО-ПОНЯТІЙНИЙ БАЗИС ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВОГО РИНКУ ЯК СКЛАДОВОЇ ЛАНКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

LOGICAL AND CONCEPTUAL BASIS OF FINANCIAL MARKET RESEARCH AS A COMPONENT OF THE NATIONAL ECONOMIC SYSTEM

В статті розглянуто сутність понятійно-термінологічного апарату дослідження. Обґрунтовано актуальність правильного визначення понятійно-термінологічного шару дослідження фінансового ринку. На основі семантичної моделі нами розроблено підхід до побудови логіко-понятійного базису дослідження фінансового ринку. Сформульовано мету, визначено завдання та принципи побудови базису дослідження фінансового ринку. Сформовано етапи побудови логіко-понятійного базису дослідження та встановлено очікувані результати виконання даних етапів. Розглянуто структуру поля дослідження фінансового ринку, що має складатися з первинних, базових та похідних понять. Виявлено зв'язок між поняттям ринку та поняттями фінансових ресурсів, фінансових послуг, тощо.

Ключові слова: фінансовий ринок, національна економіка, модель, логіко-понятійний базис, принцип структурованості принцип взаємопов'язаності принцип ієрархичності.

В статье рассмотрены сущность понятийно-терминологического аппарата исследования. Обоснована актуальность правильного определения понятийно-терминологического слоя исследования рынка. На основе семантической модели нами разработан подход к построению логико-понятийного базиса исследования рынка. Сформулированы цель, определены задачи и принципы построения базиса исследования рынка. Сформированы этапы построения логико-понятийного базиса исследования

и установлено ожидаемые результаты выполнения данных этапов. Рассмотрена структура поля исследования финансового рынка, должен состоять из первичных, базовых и производных понятий. Выявлена связь между понятием рынка и понятиями финансовых ресурсов, финансовых услуг и

Ключевые слова: финансовый рынок, национальная экономика, модель, логико-понятийный базис, принцип структурированности принцип взаимосвязанности принцип иерархичности.

The essence of the conceptual and terminological apparatus of the research is considered in the article. The relevance of the correct definition of the conceptual and terminological layer of financial market research is substantiated. Based on the semantic model, we have developed an approach to building a logical and conceptual basis for financial market research. The purpose is formulated; the tasks and principles of construction of the basis of financial market research are defined. The stages of construction of the logical-conceptual basis of the research are formed and the expected results of the implementation of these stages are established. The structure of the field of financial market research, which should consist of primary, basic and derivative concepts, is considered. The connection between the concept of the market and the concepts of financial resources, financial services, etc. is revealed.

Key words: financial market, national economy, model, logical-conceptual basis, principle of structure, principle of interconnectedness, principle of hierarchy.

УДК 338.246

Баранова В.В.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Постановка проблеми. Вивчення, огляд та деталізація особливостей побудови логіко-понятійного базису дослідження фінансового ринку актуально не тільки з точки зору методології дослідження, а також з позиції визначення стану та тенденцій розвитку фінансового ринку.

Своєчасність та актуальність побудови понятійно-термінологічного шару методології дослідження обумовлено як теоретичним, так і практичним значеннями досліджень в області термінології з урахуванням того, що фінансовий ринок України має незначний період функціонування порівняно з економічно розвинутими країнами світу.

Динаміка показників оцінки функціонування та розвитку фінансового ринку свідчить про те, що фінансовий ринок достатньо стрімко розвивається і це викликає значний інтерес з боку багатьох економістів до розуміння наповнення змісту термінів. Тому побудова понятійно-термінологічного апарату дозволить надати повну комплексну характеристику фінансового ринку, який значно відрізняється від інших ринків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вивченню особливостей функціонування і розвитку фінансового ринку присвячено багато наукових праць Д. Бондаренко, В. Опаріна, М. Савлука, О. Смірнної, І. Школьник, І. Рекуненко, К. Янковського та ін. Систематизація й узагальнення праць учених дозволяють стверджувати, що теоретичні аспекти вивчення та практика дослідження функціонування фінансового ринку в сучасних економічних умовах мають низку проблем та потребують більш детального вивчення.

Постановка завдання. Метою статті є систематизація понятійно-термінологічного апарату фінансового ринку як складової ланки національної економічної системи та побудова логіко-понятійного базису його дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. На думку Смірнної О. розбіжності й неузгодженості у використанні ключових понять, одним з яких в контексті нашого дослідження є фінансовий ринок, можуть бути усунені при використанні семантичних моделей, що дає змогу сформувати попередні уявлення відносно структури і змісту

основних понять предметної області дослідження фінансового ринку, взаємозв'язків цих понять як усередині предметної області, так і з поняттями суміжних предметних областей.

Визначення Штофа В. «Модель – це така подумки уявна або матеріально реалізована система, яка, відображаючи або відтворюючи об'єкт дослідження, здатна замістити його так, що її вивчення дає нову інформацію про об'єкт».

Новік І. досить повно визначив інваріантні ознаки і специфічні особливості поняття «модель»: «це штучний або природний об'єкт, що знаходиться в певній об'єктивній відповідності з досліджуванним об'єктом, здатний його заміщати на певних етапах пізнання,

що дає в процесі дослідження деяку інформацію, що допускає дослідну перевірку за встановленими правилами, про самий досліджуваний об'єкт».

Крапівіна Г. наголошувала про необхідність використання логіко-семантичних моделей. На нашу думку саме використання семантичної моделі відбиває категорії: множинність, відповідність, зміст, свідомість, сутність складових та відповідає різноманіттю фінансового ринку.

На основі семантичної моделі нами розроблено підхід до побудови логіко-понятійного базису дослідження фінансового ринку складової ланки національної економічної системи, який наведено на рисунку 1.

Рис. 1. Підхід до побудови логіко-понятійного базису дослідження фінансового ринку як складової ланки національної економічної системи

Перш за все, необхідно визначитися із метою побудови логіко-понятійного базису дослідження фінансового ринку. На наш погляд, така мета полягає у формуванні понятійно-категоріального апарату дослідження фінансового ринку (первинних, базових і похідних понять) з врахуванням його багатшаровості та багатоаспектного характеру.

Досягнення цієї мети є можливим лише за умови виконання наступних завдань:

По-перше, необхідно сформулювати структуру поля дослідження фінансового ринку, що має складатися з первинних, базових та похідних понять. В рамках виконання цього завдання враховується багатшаровість даної предметної області.

При цьому первинними є поняття, які створюють фундамент для дослідження даної предметної області і є найбільш загальними порівняно з базовими та похідними.

Базовим є центральне поняття даної предметної області, яке складає предмет дослідження і формується на основі первинного поняття шляхом уточнення, звуження змісту первинного поняття, шляхом додавання сутнісних характеристик, притаманних лише базовому поняттю, що вирізняє його від інших понять з врахуванням його зв'язків з поняттями суміжних предметних областей.

Похідними є поняття даної предметної області що звужують (конкретизують) зміст базового поняття шляхом додавання ряду видових характеристик, притаманних базовому поняттю та які відрізняють похідні поняття одне від одного.

В нашому випадку первинним поняттям дослідження виступає поняття ринок. Саме розуміння його сутності закладає фундамент для подальшого розуміння сутності поняття фінансового ринку – базового поняття даної предметної області. При цьому, для того, щоб сформулювати уявлення про сутність фінансового ринку необхідно уточнити, які ознаки, крім притаманних ринку взагалі, властиві саме фінансовому ринку. Для цього необхідно простежити зв'язок між первинним поняттям даної предметної області (поняттям ринку) та поняттями суміжних областей (поняттями фінансових ресурсів, фінансових послуг, тощо). До похідних понять області дослідження фінансового ринку відносяться поняття, що відображають видові прояви фінансового ринку, тобто його види за окремими класифікаційними ознаками, для кожного з якого притаманні певні видові характеристики.

Другим завданням є усунення протиріч при визначенні сутності понять даної предметної області. Тут має враховуватися багатоаспектний характер первинного та базового понять. З метою усунення протиріч необхідно розглянути досліджуване поняття (незалежно від того, є воно первинним чи базовим) під різними кутами зору, виокремити різні аспекти його розгляду та віді-

лити характеристики, притаманні цьому поняттю залежно від аспектів розгляду. Ці характеристики варто розподілити на фундаментальні та уточнюючі, встановивши зв'язки між ними, що дасть змогу сформулювати визначення даного поняття, базуючись саме на фундаментальних характеристиках (найбільш загальне визначення даного поняття, що може застосовуватися в широкому колі досліджень та за умови доповнення уточнюючими характеристиками набуває більш конкретного значення, прийнятного для застосування в певному контексті).

Третім завданням є розробка уніфікованого підходу до введення в предметну область нових понять. На наш погляд, такий підхід має ґрунтуватися на дослідженні зв'язків первинного, базового та похідних понять між собою та з поняттями інших предметних областей та виявленні понять, що мають певні специфічні характеристики, які дозволяють відмежувати їх від уже врахованих в даній логіко-понятійній моделі, при наявності в них фундаментальних характеристик, що дозволяють чітко ідентифікувати приналежність цих понять до логіко-понятійного базису.

Четвертим завданням є створення підґрунтя для побудови семантичних моделей у визначеній предметній моделі та включення понять даної предметної області до семантичних моделей вищого порядку. Шляхом побудови логіко-понятійного базису області дослідження фінансового ринку мають бути не лише встановлені характеристики окремих понять, проте мають бути встановлено зв'язки між ними та з поняттями інших предметних областей, що створює підґрунтя для подальшої побудови семантичних моделей як на рівні даної предметної області, так і на інших рівнях.

Побудова логіко-понятійного базису області дослідження фінансового ринку має підпорядковуватися певним принципам [2]. При цьому, на наш погляд, одночасне врахування значної кількості принципів, як це часто рекомендують робити науковці, призводить до розпорошення уваги та нівелювання значущості кожного з них, а інколи й взагалі не видається можливим. Як наслідок, дослідник або поступається одними принципами, щоб дотриматись інших, або взагалі приймає для себе компромісний варіант, коли кожен з принципів дотримується лише в певній частині. Це є не найкращий варіант, адже, в певній мірі, додає суб'єктивного забарвлення даному дослідженню, через що його результати можуть бути поставлені під сумнів.

На наш погляд, оптимальним є рішення щодо визначення мінімально-доцільної кількості принципів, що не суперечать один одному та дотримання яких легко може бути проконтрольовано дослідником.

Таким чином, до принципів побудови логіко-понятійної моделі предметної області вивчення фінансового ринку пропонується віднести:

- принцип структурованості (передбачає поділ понять на первинні, базові та похідні);
- принцип взаємопов'язаності (передбачає наявність сталих зв'язків між поняттями – зв'язків приналежності, взаємодії, обумовленості)
- принцип ієрархічності (передбачає врахування підпорядкованості понять: первинні поняття утворюються із сукупності понять суміжних предметних областей, базові утворюються на основі первинних понять, тоді як похідні утворюються на основі понять, що є для даної предметної області базовими).

Етапами побудови логіко-понятійної моделі предметної області вивчення фінансового ринку є підготовчий, початковий, ідентифікаційний, уточнюючий та аналітичний. Для кожного з цих етапів характерні певні процедури (дії).

Щодо підготовчого етапу, то він полягає в проведенні аналізу вербальної моделі даної предметної області, виявленні усіх понять, що входять до її складу, а також визначення суміжних предметних областей.

Наступним є початковий етап, на якому здійснюється дослідження первинного поняття (понять) даної предметної області, а також будується фундаментальний шар моделі, що містить ці поняття з відображенням їх зв'язків з поняттями суміжних областей.

Третім є ідентифікаційний етап, що дозволяє визначити базове поняття, розкрити його сутність, встановити зв'язки базового поняття з іншими поняттями предметної області та з поняття суміжних предметних областей. На цьому етапі відбувається побудова базового шару моделі.

На уточнюючому етапі формуються похідні поняття даної предметної області (визначаються видові прояви базового поняття). За результатами даного етапу будується вторинний шар семантичної моделі даної предметної області.

Останнім є аналітичний етап, на якому має здійснюватися аналіз понять моделі та зав'язків між ними.

Застосування описаного вище підходу дозволяє створити уніфікований і стандартизований понятійно-термінологічний апарат і єдину методологічну базу проведення наукових досліджень фінансового ринку.

Висновки з проведеного дослідження. Отже запропоновано підхід до побудови логіко-поя-

тійного базису дослідження фінансового ринку як складової ланки національної економічної системи, що ґрунтується на застосуванні семантичного моделювання відповідно до принципів структурованості, взаємопов'язаності та ієрархічності та передбачає послідовне здійснення низки етапів, в результаті виконання яких формується область дослідження фінансового ринку як сукупність первинних, базових та похідних понять у визначеній предметній області, дозволяючи тим самим створити понятійно-термінологічний апарат і єдину методологічну базу проведення наукових досліджень фінансового ринку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Василик О. Д. Теорія фінансів : Підручник. К. : НІОС, 2000. 416 с.
2. Смирнова Е.Д. Основы логической семантики: Учебное пособие. М.: Высш. шк., 1990. 144 с.
3. Школьник І. О. Фінансовий ринок України: сучасний стан і стратегія розвитку : монографія. Суми : ВВП «Мрія» ТОВ, УАБС НБУ, 2008. 348 с.
4. Загородній А. Г., Вознюк Г. Л., Смовженко Т. С. Фінансовий словник. Київ : Т-во «Знання», КОО, 2000. 587 с.
5. Башмаков И.А., Рабинович П.Д. Анализ моделей семантических сетей как математического аппарата представления знаний об учебном материале. *Справочник. Инженерный журнал.* – 2002. – № 7. – С. 55-60.
6. Смагін В. Л. Формування та розвиток фінансового ринку в умовах трансформаційної економіки : монографія. Київ : КНЕУ, 2008. 232 с.
7. Ходаківська В. П. Ринок фінансових послуг: теорія і практика / В.П. Ходаківська, В.В. Бєляєв. К. : ЦУЛ, 2002. 616 с.
8. Рязанова Н. С. Фінансовий ринок: його генезис, сутність та функції. *Фінанси, облік і аудит.* 2011. Вип. 17. С. 179-185.
9. Бондаренко Д. Фінансовий ринок України : підходи до визначення дефініції. *Проблеми і перспективи економіки та управління.* 2016. № 2. С. 357-364.
10. Школьник І. О., Рекуненко І. І. Структура фінансового ринку країни в умовах розвитку ринкових відносин. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України.* Випуск 21. Суми : УАБС НБУ, 2007. С. 89–97.
11. Макаренко П. М., Сень О. В. Теоретичні аспекти сутності ринку та його видів. URL : <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/4.2/003.pdf>
12. Загороднюк О. В. Теоретична сутність ринку, його функції та структурні складові. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/22499/279-288.pdf?sequence=1&isAllowed=y>